

VERDER KIJKEN NA VERKENNEN

Verkenningsproces in opdracht van BoerBurgerBeweging

Verkenner Gerard Rabelink

Burgh – Haamstede, 31 maart 2023

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	3
2. Terugblik op de verkiezingsuitslag	3
3. Opdracht aan de verkenner	3
4. Werkwijze	3
5. Algemene bevindingen	4
6. Inhoudelijke bevindingen	5
7. Analyse	6
8. Varianten in een te vormen coalitie: conclusie en advies	6
9. Eindconclusie en eindadvies	8
10. Tot slot	8

1. Inleiding

Vooruitlopend op de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen ben ik op 7 maart telefonisch benaderd door de heer Hanse, lijsttrekker van de BoerBurgerBeweging (hierna: BBB) met de vraag of ik na de verkiezingen beschikbaar was om verkenner te worden. In een gesprek op vrijdag 10 maart heeft hij in het bijzijn van de heer Vael de gestelde vraag en de visie op de rol van de verkenner nader toegelicht. Conform mijn eerder telefonisch kenbaar gemaakte positieve grondhouding heb ik mij definitief beschikbaar gesteld als verkenner, op voorwaarde dat de andere partijen hiermee konden instemmen.

2. Terugblik op de verkiezingsuitslag

De Provinciale Statenverkiezingen vonden plaats op 15 maart. In Zeeland heeft 62,3 % van de stemgerechtigden de gang naar de stembus gemaakt. Net als in de rest van Nederland werd de BBB ook in Zeeland met afstand de grootste partij. De partij behaalde bijna 20% van de stemmen.

BBB komt met 9 zetels als grootste partij in Provinciale Staten van Zeeland. Daarnaast heeft PvdA-GL 6 zetels, SGP en CDA ieder 5 zetels, VVD 4 zetels, PVV en PVZ 2 zetels, Christen - Unie, SP, D'66, Partij voor de Dieren, JA 21 en FvD 1 zetel.

Bovenstaande uitslag leidt ertoe dat er, in ieder geval rekenkundig, meerdere coalitievarianten mogelijk zijn.

Naar aanleiding van de resultaten heeft op 17 maart een informeel duidingsdebat plaatsgevonden onder voorzitterschap van de Commissaris van de Koning de heer Polman. Behoudens PvZ en SP hebben daar alle gekozen fracties een eerste reflectie gegeven op de uitslag van de verkiezingen. De BBB gaf daarin te kennen het voortouw te willen nemen door het aanstellen van een verkenner. Op zaterdag 18 maart heeft de heer Hanse mij telefonisch in kennis gesteld dat de andere politieke partijen positief stonden met betrekking tot mijn rol als verkenner. Vanaf dat moment ben ik gestart met mijn werkzaamheden.

3. Opdracht aan de verkenner

De opdracht aan mij als verkenner is als volgt vastgelegd:

“Verken de mogelijkheden van de vorming van een politiek bestuurlijke samenwerking die kan rekenen op een voldoende en een zo breed mogelijk draagvlak in de Provinciale Staten van Zeeland. Ga daartoe met alle partijen het gesprek aan en als eerste met de BoerBurgerBeweging.”

4. Werkwijze

Op 20 maart heeft er op het provinciehuis een gesprek plaatsgevonden met de Commissaris van de Koning, de statengriffier en de statenadviseur. In dit onderhoud is aangegeven dat ik voor het organiseren van de gesprekken, de verslaglegging en mogelijke verdere informatiebehoefte een beroep kan doen op ambtelijke ondersteuning van de statengriffier, de statenadviseur en de communicatieadviseur. Vanuit mijn zijde heb ik aangegeven de Commissaris van de Koning tussentijds te informeren over de voortgang van de verkenningsfase.

Op 20 maart is per mail een bericht verzonden aan alle partijen waarin zij zijn uitgenodigd voor een gesprek op 22 en 23 maart in het prinsenlogement. Na bestudering van de verkiezingsprogramma's van de gekozen politieke partijen en de ambtelijke handreiking “Bouwen aan de toekomst van Zeeland” bestuursperiode 2023 – 2027, heb ik me voorbereid op de te voeren gesprekken met de afzonderlijke fracties.

Tijdens de gesprekken zijn door mij de volgende vragen gebruikt als leidraad:

- Welke conclusie trekt uw partij uit de verkiezingsuitslag?
- Welke inhoudelijke punten zijn voor uw partij belangrijk voor het vervolg?
- Welke rol ziet uw fractie voor zichzelf weggelegd gedurende de komende bestuursperiode?
- Welke vijf onderwerpen/standpunten uit uw verkiezingsprogramma moeten een plaats krijgen in het collegeprogramma?
- Zijn er onder die vijf punten zaken die een breekpunt kunnen vormen voor de samenwerking met andere partijen?
- Zijn er standpunten uit programma's van andere partijen die op voorhand onbespreekbaar zijn?
- Over welke majeure onderwerpen zouden de Provinciale Staten zich gezamenlijk moeten uitspreken om het nieuwe college van Gedeputeerde Staten een kader mee te geven?
- Welke partijen zouden volgens u in ieder geval deel moeten uitmaken van Gedeputeerde Staten?
- Heeft uw partij, indien aan de orde, een kandidaat gedeputeerde?
- Is uitbreiding van het aantal gedeputeerden van vier naar vijf bespreekbaar?
- Heeft u nog andere punten die u onder de aandacht van de verkenner wilt brengen?

Aan de hand van deze leidraad hebben op 22 en 23 maart alle gesprekken plaatsgevonden. Van elke partij, behoudens de Christen - Unie, waren steeds twee vertegenwoordigers aanwezig. De ambtelijke ondersteuning heeft de verslagen gemaakt en mij organisatorisch en communicatief gefaciliteerd. Alle gespreksverslagen zijn ter goedkeuring voorgelegd aan de gesprekspartners. Tijdens de gesprekken was sprake van een open, transparante en prettige sfeer en heeft elke partij vanuit de eigen politieke overtuiging een constructieve bijdrage geleverd aan de verkenningsfase. De opgaven voor Zeeland, zowel inhoudelijk als bestuurlijk, zijn voor alle partijen helder en duidelijk. Hierdoor heb ik een prima beeld gekregen om te komen tot mijn advies.

5. Algemene bevindingen

- Bij mij bestaat de indruk dat alle partijen de uitslag van de verkiezingen op waarde kunnen schatten. BBB is de overtuigende winnaar en een aantal fracties heeft verloren, andere fracties hebben gewonnen en een aantal fracties zijn stabiel gebleven.
- De winst van nieuwkomer BBB is een politieke aardverschuiving, verdient respect en is een signaal van de kiezer om te werken aan herstel van vertrouwen.
- De in 2019 gestarte coalitie van CDA, SGP, VVD en PvdA is in zetelaantal niet gelijk gebleven, uitgaande van het gegeven dat GroenLinks in deze collegeperiode geen deel uitmaakte van voornoemde coalitie.
- Alle partijen zijn van mening dat BBB als grootste partij in Provinciale Staten bestuursverantwoordelijkheid toekomt en het voortouw dient te nemen bij het verkennings- en formatieproces.
- Los van de politieke verschillen in Provinciale Staten is er de wil om samen aan de slag te gaan in het belang van de Zeeuwse samenleving. Het met elkaar positief – kritisch zoeken naar nieuwe wegen, waarbij niet wat ons scheidt, maar wat ons bindt centraal moet staan.
- In de gesprekken geven fracties aan dat er meerdere getalsmatige coalitievarianten mogelijk zijn:
 - 1) BBB / PvdA-GL / SGP / CDA / VVD / 29 zetels
 - 2) BBB / PvdA-GL / SGP / CDA / 25 zetels
 - 3) BBB / SGP / CDA / VVD / 23 zetels
 - 4) BBB/ PvdA-GL / VVD / D'66 / 20 zetels
 - 5) BBB/ SGP / PVV / PvZ / JA21 / FvD / 20 zetels
 - 6) BBB/ PvdA-GL / CDA 20 zetels
 - 7) Een partij geeft aan de voorkeur te hebben voor een zakencollege, dat niet gebonden is aan politieke partijen.

6. Inhoudelijke bevindingen

Tijdens de gesprekken hebben de partijen aandacht gevraagd voor de inhoudelijke ambities voor de komende vier jaar. Op hoofdlijnen zijn in alle gesprekken de volgende thema's aan de orde gesteld:

6.1 Landelijk gebied en stikstof.

De urgentie van de stikstofproblematiek wordt door een groot aantal partijen onderkend. Er is breed draagvlak voor het gezamenlijk zoeken naar maatwerk dat past bij Zeeland. Een gezonde landbouw, veeteelt en visserij horen expliciet bij het Zeeuwse DNA. Wel is het noodzakelijk de komende bestuursperiode te blijven zoeken naar een verantwoord evenwicht tussen landbouw en natuur. De deadline van 2030 en gedwongen onteigening is daarbij niet aan de orde. Partijen zijn van mening dat er wel sprake moet zijn van een landbouwtransitie door onder andere innovatie mits er voldoende toekomstperspectief en tijd wordt gegeven en de samenleving hierbij wordt betrokken. Pvd, D'66 en SP nemen een ander standpunt in.

6.2 Leefbaarheid en mobiliteit.

Blijvende aandacht moet uitgaan naar de leefbaarheid in de dorpen en het platteland. Het Openbaar Vervoer is daarbij van wezenlijk belang. De ruggengraat van het OV is neergezet in de regionale mobiliteitsstrategie. Een aantal lopende pilots met de HUB moet grondig aan een evaluatie worden onderworpen. Onder het motto "Goed betaalbaar en bereikbaar" zal het beleid de komende jaren verder gestalte moeten krijgen. Wat de noord - zuid bereikbaarheid betreft heeft aanpak van de N256 Deltaweg hoge prioriteit. Ook het noodzakelijk onderhoud aan de Zeelandbrug moet op de agenda komen om te zorgen dat de provincie de komende jaren goed bereikbaar blijft.

6.3 Wonen.

De komende vier jaar zal het provinciaal bestuur in samenwerking met belanghebbenden voortvarend aan de slag moeten met de woondeal. Voor alle lagen en doelgroepen van de bevolking moet er aandacht zijn. Uitdrukkelijk moet de Provincie zich inspannen om jongeren aan Zeeland te binden door betaalbaar bouwen voor hen mogelijk te maken. Door met name de doorstroming van senioren te bevorderen ontstaan op de woningmarkt nieuwe kansen. Tevens biedt uitvoering van de woondeal perspectief voor de huisvesting van arbeidskrachten. Mogelijk kan een nader onderzoek plaatsvinden over het omzetten van recreatiewoningen naar permanente bewoning.

6.4 Klimaat en energietransitie.

De uitbreiding van het aantal kerncentrales in Zeeland is een besluit dat op rijksniveau wordt genomen. Een groot aantal partijen stelt zich op het standpunt dat hierbij aan de voorkant goed gestuurd moet worden waardoor realisatie plaatsvindt onder vooraf door de Provincie geformuleerde voorwaarden. Te denken valt aan ondergrondse leidingen, landschappelijke inpassing en leefbaarheid. In het kader van transparant bestuur is het zaak goed te luisteren naar de inwoners. Doordat het traject van voorbereidingen wordt opgestart is het vanuit politiek oogpunt minder gemakkelijk om kernenergie een vrije kwestie te maken. Naast kernenergie verdienen zowel de onderzoeken naar Thoriumenergie als de verdere ontwikkeling van waterstof aandacht. Om Zeeland verder op de kaart te zetten zou het realiseren van een breed instituut voor de gehele energietransitie een welkome aanvulling zijn. Hierdoor kan Zeeland een toonaangevende rol in de energietransitie spelen.

6.5 Economie en arbeidsmarkt.

Zeeland doet het economisch goed. Dat blijkt ook uit het totaal aantal banen dat Zeeland te bieden heeft en het feit dat onze provincie het laagste werkloosheidscijfer van Nederland heeft. Als provinciale overheid kunnen we de economie ondersteunen door de randvoorwaarden te scheppen waarbinnen een gezonde innoverende economie kan gedijen, waardoor er sprake blijft van een krachtige en gezonde Zeeuwse economie. Uitbreiding van bedrijventerreinen is noodzakelijk waarbij de focus moet liggen op de drie kernthema's energie, voedsel en water.

7. Analyse

- 1) De inhoudelijke ambities zijn tijdens de verkennende gesprekken oppervlakkig aan de orde geweest en niet diepgaand besproken. Partijen hebben echter geen inhoudelijke punten aangegeven die onbespreekbaar zijn of mogelijk tot een blokkade leiden. Na afloop van het gesprek met D'66, PvdD en SP is mij gebleken dat de bestuurlijke wensen inhoudelijk moeilijk overbrugbaar zijn met een meerderheid van de andere partijen.
- 2) Wat betreft een mogelijke samenwerking met PvdA-GL heeft op 27 maart een tweede gesprek plaatsgevonden om inhoudelijk helderheid te krijgen over kernenergie. Aangezien het een landelijke kwestie betreft volgt de provinciale fractie PvdA-GL de lijn van PvdA en GroenLinks (geen voorstander kernenergie), maar blokkeert provinciaal de ontwikkeling van kerncentrales niet mocht daartoe besloten worden.
- 3) In de eerste gespreksronde hebben alle partijen aangegeven bestuursverantwoordelijkheid te willen nemen en indien een beroep op hen wordt gedaan, gedeputeerde(n) te kunnen leveren. Wel is richting mij kenbaar gemaakt dat het gewenst is dat voorafgaande aan de inhoudelijke coalitievorming, de beoogde coalitiepartijen elkaar vertrouwelijk informeren over de namen van hun kandidaat gedeputeerde(n).
- 4) Vanuit alle politieke partijen is aangegeven dat onderzocht moet worden hoe recht gedaan kan worden aan de verkiezingsuitslag.
- 5) Alle partijen stellen vast dat BBB bestuurlijke verantwoordelijkheid moet nemen in het nieuw te vormen college van Gedeputeerde Staten. Opgemerkt dient te worden dat Partij voor de Dieren voorkeur heeft voor een links scenario hoewel men ook vindt dat BBB initiatief dient te nemen. De SP geeft aan dat het niet aan hen is hier een uitspraak over te doen.
- 6) Er is breed draagvlak voor een college bestaande uit vijf gedeputeerden. Uitgaande van de negen zetels die BBB in de Provinciale Staten heeft, geeft BBB aan de bestuursverantwoordelijkheid te willen uitvoeren met twee gedeputeerden.
- 7) Er wordt aandacht gevraagd voor de mogelijke samenstelling van het team en de collegiale samenwerking.
- 8) Een aantal onderwerpen, dat is aangedragen door de diverse partijen, verdient aandacht om in het vervolgtraject te bespreken.
- 9) Over een aantal majeure onderwerpen zouden Provinciale Staten zich gezamenlijk moeten uitspreken om het college van Gedeputeerde Staten een kader mee te geven.
- 10) Het is wenselijk om te komen tot een coalitieakkoord op hoofdlijnen.

8. Varianten in een te vormen coalitie

Voordat ik een nadere toelichting geef op de varianten stel ik het volgende vast:

- BBB is bij de verkiezingen de grootste partij geworden en wordt door bijna alle partijen genoemd als onderdeel van een te vormen coalitie.
- De meeste partijen zien geen bezwaren in uitbreiding van het aantal gedeputeerden van vier naar vijf.
- Alle partijen willen bestuursverantwoordelijkheid dragen.
- Inhoudelijk zijn er geen breekpunten.

Conclusie en advies:

Op basis van de gevoerde gesprekken en de programmatische uitgangspunten kom ik in volgorde van prioriteit tot de volgende twee voorkeursvarianten:

- Optie 1: BBB/SGP/CDA/VVD
- Optie 2: BBB/ PvdA-GL /SGP/CDA/VVD

Optie 1 BBB/SGP/CDA/VVD

Uit de gesprekken met de partijen is gebleken dat met 23 zetels er sprake is van een ruime meerderheid. Tevens is vanuit bestuurlijk oogpunt een groot politiek bestuurlijk draagvlak aanwezig voor deze variant. Daarnaast heeft binnen deze optie geen enkele politieke partij een andere partij uitgesloten. Programmatisch zijn de verschillen naar mijn mening overbrugbaar, waarbij ik wel aantekenen dat op een beperkt aantal inhoudelijke zaken ideologische verschillen bestaan. Een verdere inhoudelijke verdieping met een formateur kan bruggen slaan om verbindingen te leggen voor een stabiele koers gedurende de komende bestuursperiode.

Optie 2 BBB/ PvdA-GL /SGP/CDA/VVD (29 zetels)

De partijen waarop het bestaande college van Gedeputeerde Staten steunt heeft twee zetels verloren. Door de lijstverbinding van PvdA en GroenLinks is er toch sprake van een meerderheid van 20 zetels. Het continueren van dit college doet echter geen recht aan de verkiezingsuitslag en de wens van de meeste partijen inzake de door BBB te nemen bestuursverantwoordelijkheid. Door BBB toe te voegen aan de zittende partijen ontstaat een ruime meerderheid van 29 zetels. Aangezien er geen blokkades zijn opgeworpen door deze partijen is deze coalitie niet uit te sluiten. Tijdens de gesprekken is mij wel gebleken dat de ideologische en programmatische verschillen moeilijker overbrugbaar zijn dan in de eerste optie. Aangezien BBB heeft aangegeven dat het aantal zetels in Provinciale Staten zichtbaar moet zijn in het aantal gedeputeerden binnen het college van Gedeputeerde Staten, maakt dit de tweede optie moeilijker.

Nadere toelichting:

- 1) Het nieuwe provinciebestuur staat de komende jaren voor inspirerende uitdagingen en soms grote, complexe opgaven voor stad en platteland. Alle politieke partijen willen hier vanuit een positief kritische houding bestuurlijke verantwoordelijkheid voor nemen en een constructieve bijdrage aan leveren. Het voortdurend met elkaar zoeken naar nieuwe wegen om beleid tot stand te laten komen verdient daarbij hoge prioriteit.
- 2) Gezien de uitdagingen en de opgaven verdient een meerderheidssamenwerking de voorkeur.
- 3) Het is het zaak om verbindingen te leggen, niet alleen tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten, maar vooral tussen het provinciebestuur en de Zeeuwen waardoor het maatschappelijk draagvlak bij politieke besluitvorming verder wordt vergroot.
- 4) In deze tijden is een krachtig provinciebestuur van immens belang. Hierdoor is het soms noodzakelijk om over partijprogramma's heen te stappen.
- 5) Het bestuur bestaat enerzijds uit een stabiel, betrouwbaar en collegiaal college van Gedeputeerde Staten en anderzijds een kaderstellende en controlerende Provinciale Staten.
- 6) Partijen die de mogelijke coalitie gaan vormen hebben in mijn richting aangegeven dat ze beschikken over kandidaat – gedeputeerde(n). Ik adviseer u de namen van deze kandidaten, voorafgaande aan het vervolgtraject, vertrouwelijk aan de mogelijke coalitiepartijen kenbaar te maken.

- 7) Gezien de toenemende taken van de decentrale overheden en de te realiseren opgaven adviseer ik u het college te vormen met vijf gedeputeerden die met elkaar collegiaal als team samenwerken voor het belang van alle Zeeuwen.
- 8) Mijn advies is om in de volgende fase een externe formateur te benoemen die het proces verder begeleidt.
- 9) Gezien de constructieve bijdrage van alle politieke partijen tijdens de verkennende gesprekken, adviseer ik u hen te consulteren om programmatische wensen kenbaar te maken die mogelijk meegenomen kunnen worden in een coalitieakkoord.
- 10) Vanzelfsprekend is het van belang dat Provinciale Staten op de hoogte worden gehouden van de voortgang van het formatieproces.
- 11) Maak gebruik van de notitie "Bouwen aan de toekomst van Zeeland", ambtelijke handreiking Bestuursperiode 2023 – 2027.
- 12) Betrek de inbreng van het maatschappelijk middenveld bij de verdere besprekingen. Organiseer zo mogelijk een aantal bijeenkomsten om te luisteren naar hun inbreng.
- 13) Stel een zorgvuldig communicatietraject op waarin u aangeeft op welke wijze de Zeeuwen over de voortgang in kennis worden gesteld.

9. Eindconclusie en eindadvies:

Alles overwegende adviseer ik BBB het initiatief te nemen om te komen tot een coalitie met SGP/CDA/VVD. Het is tevens wenselijk om te komen tot een akkoord op hoofdlijnen. Bespreek ook de mogelijkheden om majeure onderwerpen eerst in Provinciale Staten te bespreken en neem zo mogelijk ook programmatische wensen mee van partijen die niet aan de coalitie deelnemen.

10. Tot slot.

Het was voor mij een eer de afgelopen weken mijn werkzaamheden als verkenner voor BBB te mogen verrichten. Met genoegen kijk ik terug op de gesprekken met de diverse fracties. Het was vooral mijn doelstelling om te luisteren waar de fracties inhoudelijk naar toe willen met de provincie Zeeland. Tevens is daarbij van belang met welke fracties BBB hier uitvoering aan kan geven. Ik dank alle gesprekspartners voor de open gesprekken, alsook de statengriffier en de statenadviseur voor de uitstekende ondersteuning en prettige samenwerking. Ik wens de fracties veel wijsheid en energie bij de vorming van de nieuwe coalitie en het coalitieakkoord.

Burgh – Haamstede, 31 maart 2023

Gerard Rabelink